

Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma - Kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa 2035

Fingon vastaukset YM:n lausuntopalvelun vastauskaavakkeeseen

14.1.2022, Laatinut Emilia Runeberg

Vastaus kohtaan ”Kulutuksen hiilijalanjälki”

10a. Vastataan ”Tälle osa-alueelle pitäisi esittää kunnianhimoisempia toimenpiteitä”

(Avoin vastaus):

Fingo kiittää mahdollisuudesta lausua ympäristöministeriölle Suomen keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta. Fingo keskittyy lausunnossaan kohtaan ”Kulutuksen hiilijalanjälki”, koska suuri osa suomalaisten kulutuksen päästöistä syntyvät maan rajojen ulkopuolella, ml. kehittyvissä ja siirtotalouden maissa ja globaaleissa tuotantoketjuissa. Kulutusperäiset päästöt eivät ole merkittävästi muuttuneet viime vuosina ja jos ne laskettaisiin mukaan Suomen virallisiin ilmastopäästöihin, olisivat Suomen päästöt noin kolmanneksen suuremmat. Ainoastaan tuotantoperäisiin päästöihin pohjautuva tämänhetkinen kansainvälisesti sovittu kasvihuonekaasujen laskentajärjestelmä ei siis anna kansalaisille todellista kuvaa suomalaisten ilmastoalan jäljistä. Fingo pitää siksi tärkeänä, että kulutuksen päästöihin puuttuminen eri ohjauskeinoilla on sisällytetty osaksi kansallista keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmaa.

Suunnitelman mukaan ”*[m]erkittävin kotitalouksien kulutuksen hiilijalanjälkeä selittävä tekijä on tulotaso, joka vaikuttaa kulutusmenoihin. Muiden tekijöiden merkitys on sen rinnalla vähäinen (Salo ym. 2021). Kotitaloudet pystyvät jossain määrin vaikuttamaan, millaisiin tuotteisiin tai palveluihin kulutuksensa kohdistavat. Kulutusrakenteeseen voidaan vaikuttaa myös valtion toimilla esimerkiksi suhteellisia hintoja muuttamalla verotuksen keinoin.*” Fingo katsoo, että informaatio-ohjaus ja paremman tiedon tuottaminen kuluttajille tuotteiden ilmasto- ja ympäristövaikutuksista tulisi olla tärkeä osa ohjauskeinojen valikoimaa. Keskipitkän aikavälin suunnitelma linjaakin monia hyviä ja kannatettavia toimia, kuten riittävien resurssien varmistaminen informaatio-ohjaustoimien toteuttamiseen, ympäristövaikutusten kannalta keskeisissä tuoteryhmissä digitaalisen tuotepassin käyttöönotto, sekä tuotteiden ympäristömerkintöjen edistäminen. On kuitenkin epäselvää, miksi sivulla 145 alkaen esitetyt valtion toimet kulutuksen hiilijalanjäljen yleiseen vähentämiseen ja kuluttajien hiilijalanjäljen puolitustavoitteen tukemiseksi keskittyvät ainoastaan ruokaan, liikenteeseen ja asumiseen, eikä muihin kulutuksen muotoihin/tuotteisiin. Lisää informaatiota ympäristö- ja ilmastovaikutuksista tarvitaan laajasti keskeisille tuoteryhmille ja tämän informaation tarkkuus, luotettavuus ja saatavuus tulee taata.

Finnwatchin selvityksen ”Hiilenmustia alihankintaketjuja” mukaan valtaosa suomalaisyrityksistä ei mm. tiedä, millaista energiaa niiden tavarantoimittajat käyttävät. Varsinkin monimutkaisten, globaalien tuotantoketjujen ympäristö- ja ilmastovaikutusten selvittämiseen tarvitaan huomattavasti enemmän panostusta. Fingo peräänkuuluttaa myös yritysvastuulainsäädäntöä, jonka kautta yritysten tiedonantovelvollisuus laajenisi.

Fingo kiittää suunnitelmaa siitä, että sen konkreettisten politiikkatoimien joukossa mainitaan hiili-intensiivisten tuotteiden ja palveluiden ja vähähiilisten tuotteiden mainonnan ohjausvaihtoehtojen ja ympäristömerkintöjen edistämisen selvittäminen. Ilmastonmuutosta kiihdyttävän toiminnan kannustaminen mainonnassa, mahdollisten virheellisten tai perättömien ympäristöväärittämien käyttäminen mainonnassa sekä tiedon puuttuminen saastuttavien tuotteiden ympäristövaikutuksista – etenkin Suomen maantieteellisten rajojen ulkopuolella – lukeutuvat ongelmiin, joihin valtionhallinnon selvitysten myötä tulisi myös puuttua.

Fingo peräänkuuluttaa suunnitelmalta syvällisempää pohdintaa siitä, miten Suomi tulee tekemään kansainvälistä yhteistyötä em. asiakokonaisuuksissa. Globaali yhteistyö standardoinnin, tiedonantoa koskevan lainsäädännön ja yritys vastuun alueilla on välttämätöntä, jotta kulutuksen päästöihin monimutkaisissa globaaleissa tuotantoketjuissa voidaan puuttua ja jotta näitä kompleksisia rakenteita voidaan muuttaa kestäviksi.

Vastaus kohtaan ”Suunnitelman ympäristö-, talous- ja sosiaaliset vaikutukset”

14. (Avoin vastaus):

Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman toimien suunnittelun sekä toteutuksen tulee arvioida suunnitelman toimien globaalit heijastevaikutukset. Suorat ja epäsuorat vaikutukset mm. kehittyviin maihin tulee arvioida säännöllisesti ja systemaattisesti, jotta varmistetaan, että Suomen siirtymä hiilineutraaliin tulevaisuuteen ei vaikuta negatiivisesti kehittyvien maiden mahdollisuuksiin toteuttaa omat Agenda2030-mukaiset kehitys- ja kestävyysstrategiansa. Suomen tulee tarkkailla ilmastopolitiikkatoimiaan globaalien kestävyys- ja politiikkakoherenssin kautta, ja sopeuttaa kansallisen ilmastopolitiikkaansa toimet niin, että näiden vaikutukset myös maamme rajojen ulkopuolella olisivat mahdollisimman positiiviset. Esimerkiksi liikenteen sähköistyminen Euroopassa tarkoittaa akkuteollisuuden vahvaa kasvua ja sen raaka-aineiden kysynnän ennenaikemätöntä kasvua niissä maissa, joissa kyseisiä metalleja ja muita tarvittavia raaka-aineita esiintyy – usein kehittyvissä maissa. Kehittyvissä ja siirtymätalouden maissa mm. kaivosalueilla tiedetään olevan suuria kestävyysongelmia (metsäkatoa, pohjavesien saastumista ja erilaisia ihmisoikeusrikkomuksia). Suomen tulee monitahoisilla toimilla ja kansainvälisen yhteistyön keinoin varmistaa, ettei sen siirtyminen ilmastokestävämpään yhteiskuntaan johda nk. hiilivuotoon tai muunlaisten ympäristö- ja kestävyysongelmien syntyyn muualla, etenkin kaikkein köyhimmässä ja hauraimmissa valtioissa, joissa on heikoimmat valmiudet valvoa kestävä kehityksen mukaista politiikka- ja yritystoimintaa.

Vastaus kohtaan ”Muita huomioita”

15. (Avoin vastaus):

Fingo pitää positiivisena, että suunnitelmassa todetaan kappaleessa 10.3.1., että on huomioitavana globaali oikeudenmukaisuus ja ihmisoikeuksien yhtäläinen näkökulma. Fingo kiittää suunnitelmaa siitä, että se siteeraa Suomen ilmastopaneelin toteamusta siitä, että ”riittävän kunnianhimoista ilmastonmuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista tarvitaan globaalien ja ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden turvaamiseksi” ja että ”Paneelin mukaan ilmastopoliittisilla toimilla voidaan sekä poistaa tai vähentää olemassa olevia epäoikeudenmukaisuuksia, mutta samalla se voi tuottaa uudenlaista epäoikeudenmukaisuutta. Ilmastonmuutoksen hillintä voi tarkoittaa myös saavutetuista eduista luopumista niille, joiden osuus globaalien resurssien kulutuksesta on planetaaristen rajojen näkökulmasta kestävämmällä tasolla.”

Fingo viittaa myös tässä lausunnossaan syyskuussa 2021 ympäristöministeriölle toimitettuun lausuntoon koskien kansallisen ilmastolain päivitystä (jonka osa tämä ko. keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma on):

”---

Suomen ilmastopolitiikka on osa laajempaa kansainvälistä ilmastopolitiikan kokonaisuutta, näin Suomen päästövähennystavoitteetkin johtuvat kansainvälisesti sovituista tavoitteista. Suomen kansainvälinen ilmastorahoitus on osa Suomen ilmastopolitiikan kokonaisuutta. Kuten lakiesityksen 8 §- todetaan, ”[kansallisen ilmastopolitiikan s]uunnitelmissa on esitettävä Suomea sitovista kansainvälisistä sopimuksista

ja Euroopan unionin lainsäädännöstä johtuvat velvoitteet ja suunnitelmien avulla on osaltaan varmistettava velvoitteiden täyttyminen. Suunnitelmien valmistelussa on lisäksi otettava huomioon --- arviot kansainvälisen ja Euroopan unionin ilmastopolitiikan kehityksestä---” sekä ” --- ympäristölliset, taloudelliset ja sosiaaliset tekijät kestävä kehityksen periaatteen mukaisesti”. Fingo tähdentää, että Suomea ja Euroopan unionia sitova Pariisin ilmastopoliittisen sopimuksen artikla 13. velvoite mobilisoida ilmasto- ja ympäristörahastusta kehittyville maille puuttuu lakiesityksestä kokonaan. Tämän velvoitteen tärkeys osana Euroopan unionin ilmastopolitiikan kehityksestä tiedetään lisääntyvän vuoden 2025 kansainvälisen ilmasto- ja ympäristörahastusvelvoitteen päivityksen myötä. Ilmasto- ja ympäristörahastus on myös keskeinen instrumentti suomalaisen ilmastopolitiikan Agenda2030-tavoitteiden saavuttamisen kannalta.

Suomen ilmastopolitiikan johdonmukaisuuden ja läpinäkyvyyden edistämiseksi ilmastolakiin tulisi lisätä määritelmä kansainvälisestä ilmasto- ja ympäristörahastuksesta ja sen seuranta kytkeä osaksi Suomen kansallista ilmasto- ja ympäristöraportointia.

---”

Globaali ulottuvuus ja kehittyville maille suunnattu ilmasto- ja ympäristörahastus olisi siis voitu sisällyttää osaksi Suomen kansallisen ilmastopolitiikan kokonaisuutta, joko osana esimerkiksi ko. keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmaa, tai omana suunnitelmanaan osana uudistuvaa ilmastolakia. Fingo kannustaa ympäristöministeriötä harkitsemaan asiaa, myös huomioiden 28.1.2022 ilmestyvää Kehityspoliittisen toimikunnan ilmasto- ja ympäristörahastuslinjausta ja sen suosituksia.